

OSAM

№ 28-31

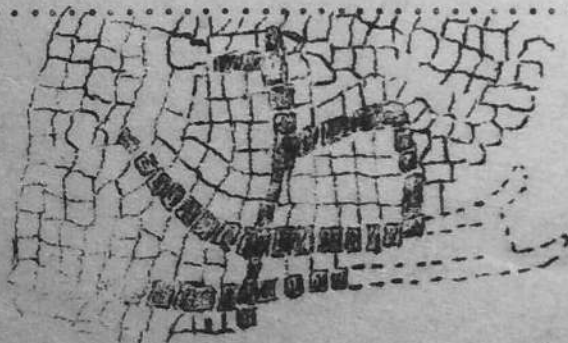
Priz 210 fr

OGAM - HENGOUN KELT

Supplément à OGAM - Tradition Celtique, décembre 1954, n°28-31
Dastumadenn daouviziek labourioù "Kenvreudeur an Hengoun Kelt".
Pennsturier : + Gwilherm Berthou-Kerverzhioù.
Sekretourva : 2 straed Léonard de Vinci, Boîte Postale 2 RENNES

TAOLENN

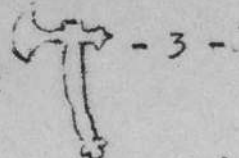
<u>O talvezout da raskrid</u>	2
<u>"Llena Davies" hag un droukprezeger</u>	3
Gwilherm BERTHOU KERVERZHIOU ; <u>Barzhonegoù</u> :	
<u>Pedenn Gouc'houlin</u>	5
<u>Oath hag Anoeth</u> (.....	6
<u>Matez al lear</u> (.....	
<u>Kanig hor breur Heol</u>	7
<u>Galloud ar Gomz</u>	9
<u>Henaourien ar bed</u> (troet diwar ar c'hembraeg)	10
<u>Yezh ar Gelted</u> :	
2° <u>Keltiek hag indezeuropeg</u>	12
3° <u>Rummadurioù indezeuropek satem ha centum</u>	18
<u>Kan an Nibelungen</u> (troet diwar ar c'hrennalamaneg)	20
<u>B rezel Galia</u> (troet diwar al latin)	22
<u>Roll an eienksridoù pouezusañ evit studiañ henlennegzh</u> <u>relijiel Lec'hleñn (Skandinavia)</u>	24
<u>Notennoù</u>	30

" IZELEKAET ON-ME GANT ANV BREIZH BREMAN. N'EUS NETRAMUI DA VEZAN GRAET GANIN EN AMZERIOU MA PINNIJER AN ENOR, MA KASTIZER AN HAELSPEREDOURIEZH, MA IZELAER HA MA C'HOAPAER PEP MEURDED. MA WELAN DRE HOLL AL LASTEZ WAR AR RENK KENTAN, MA WELAN DRE HOLL AN HINI DIOTAN HAG AN HINI VILAN O PEURDREC'HIN. MESTR EO WARNOMP AN TOUELLEREZH, HAG EVIT FLEC'H EN DEUS AL LAERONSI HAG AN TORFED WAR AN DAULIN DIRAK E DREID. E ZIW C'HOAR EN EM RO AN DORN AN EIL D'EBEN : DIVARREGEZH HA FALLAGRIEZH EO O ANVIOU. KEHELET HAG AZEULET E VEZ BREMAN AN DOUELLERIEN GANT O ZOUELLIDI. DAoust HAG E FALTAZIAN ? KOUNAIT AR C'HOMZOU-MAN DA HEUL : HOR C'IMPREDIDI A DORR BEMDEIZ O GOUENN".

Abaoe pell-amzer eo beaz OÙAM da vezañ damantus ha pardonus d'an holl ziotachoù diniver hag a vleugn er c'helic'ngelaouennoù skrivet e brezhoneg. Lennerien o deus skrivet deomp a-wechoù e oa arabat deomp mont da zigalonekaat ar re yaouank, hag o lezel a reomp e peoc'h, ken truezus ma vefe ur c'hendiviz ganto, peogwir n'ouzont netra nemet un tammig brezhoneg kamm ha tort. Ar skrivagnerien vrezhonek a vremañ a zispign muioc'h a liw war e faper eget a venozioù mat ha poellek en e fennadoù, hag ar skrivagnerien eus a varevezh Gwalarn a vez beuzet bremañ e mor ar sotoní vreizhat. E-doug hanterkant vloaz n'eus bet e Breizh nemet ur skrivagner a bouez, unan hepken, mailh war ar brezhoneg ha mailh war skiantoù all : Kerverzhioù. Ar re all kempred gantañ n'int bet nemet bugale vihan e-keñver, hag en e gichen ivez n'eo ar "skrivagnerien" deut war-lerc'h ar brezel nemet bugaligoù diskiant eus ar seurt "foetuzigoù" distumm. A-walc'h e tlefe bezañ dezho kaout an aotre da zusañ didrouz o faper e-lec'h ober diaes d'an dud e kas da vat labour gwirion.

Arabat eo mont re bell avat ha setu ma rankomp envel dre e anv ur foetus hag a zo bet o fiñval re feuls e-barzh kaoc'hlec'hioù lennegel Breizh. An Ao. Sten Kidna, renour EN HAD an hini eo. Rak ar C'hdra diveiz-se a gred tamall da Gerverzhioù bezañ marv ! ha bezañ bet klañv a-raok mervel ... war zigarez e vije bet drouklevzonus e gleñved war e oberenù, da gentañ holl war Llena Davies. Ha setu petra a respont Kidna pa skriver dezhañ ez seven en ur lavarout dezhañ e begement : "Pe gomz un den ag er charite chrétienne, ne hell ket lakat Kroéz en Eutru étré dé-lùenneu Venus hag Eros"... pezh a zo un doare diguzh da lavarout e veze dalc'het Kerverzhioù gant un droukspered-merc'hetaer ha n'en deus skrivet nemet traoù lastezek a-raok mervel gant ur c'hleñved mezhus.

Pilpousat ha flaeriusat den ez oc'h Kidna, ha pegen du-bran eo hoc'h ene naerheñvel ! Lennet hon eus Llena Davies pell araozoc'h, pa oa diembann c'hoazh, ha n'ouzomp dare petra a zo lous ha digristen en oberenn-se. Mar ne vefe ket bet lamet an dornskrid digant Ogam gant tud dizonest, hor tefe hel lakaet da vezañ moulet bravoc'h eget n'eo bet liesskrivet. Ho spered, Ao. Kidna, daoust dezhañ bezañ strishaet gant berrboellegezh ha brizhelevezh, a hañval deomp bezañ mil gwech lousoc'h eget holl lastez an Tropiqu du Capricorne peogwir e venegit al levr-se (marteze hoc'h eus keuz o vezañ dic'houest da skrivañ ul levr eus ar seurt-se ?), ha peogwir hoc'h eus e lennet, hep mar ebet. Ar spered a zo ganeoc'h a zo spered lous ur gaouiad hag un droukprezeget.

Nann, Aotrou Kidna, ne c'houzañvimp ket ouzhoc'h da vezañ

teodet ha pluennet ken mat. Kerverzhicù s oa klañv en e ziw-
grazlez (tuberculose rénale), ha marvet eo hep mui gant un
tael-gwad abeged gant e gleñved. Hep bezañ mezeg e c'hellomp
diskleriañ/deoc'h, Aotrou Kidna.

Ha ret eo deoc'h gouzout ivez. Aotrou Kidna, na deo ket bat
skrivet Llena Davies dindan levezon ur c'hleñved bennak, peo-
gwir eo bet sozet e-tro 1930. Ha deskit ivez bezañ sevenoc'h
eged na doc'h. Chomit en ho kaoc'h mar karit, en ziluziit
hoc'h-unan gant an diaesdericù hoc'h eus marteze diouzh tu
izelañ ho kof, hogen tavit pa vez ret holl hag ehanit a saot-
trañ un den marv ho na c'hell ket en em zifenn ken e-unan.

Un droukprezeger oc'h bet, Aotrou Kidna p'hoc'h eus emban-
net en ho kelaouenn EN HAD (dindan al lesanv Gadlemm)burutelloù
diwirion enep un den marv!

Un droukprezeger oc'h bet adarre. hag ez oc'h c'hoazh, Aotrou
Kidna oc'h embann en ho kelaouenn EN HAD, ur respont ken diwirion
all da lizher ul lenner bev !

Ha c'hwi, Aotrou Kidna, hag a gomz ken brav diwar-benn an
Aotrou Kroazstaget, c'hwi hag a zo bremañ ur c'hristen dinamm,
mirour ha haroz an holl vertuzicù, displegit dimp enta petra a
raec'h, pa cac'h diskibl hesent ur religion na deo bet bisklazh
hini Gw. Berthou-Kerverzhicù (beziat en douar kristen gant an
Iliz, Maodez Glandour her goar...), da lavarout eo ar religion
"bagan" a garfec'h lakaat war e gein bremañ, hag a zo bet hoc'h
hini e-pad pell-amzer, hini Ludendorff hag Henaff. Perak eta n'
oc'h ket pagan mui ? Mirit ho pec'hedoù evidoc'h hoc'h-unan :
gant ar re all n'int ket bet graet, ha diwallit hiviziken a
bec'hif gant ho teod pe gant ho pluenn rak ar pec'hedoù-se a
vezo kontet deoc'h kent ma kouezhot en Ifern !

PEDENN GOUC'HOULIN

Aberzh gwellañ heñvez a ra unan eus an unan,
eus an unander bihan-se liestouellus
ma'z omp gantañ dalc'het a-hed, a-dreus,
hep gouzout, hep gwelout ...

A vo penn bezet pont :
piw a vo pont ma'z a d'e sevel maen faoutek ?
ne c'helle bezañ pont enta
neb a zalc'ho en e greiz un droukyoul,
neb a viro en e galon un dreaskarantez,
neb a vano en e zonan ur gwallc'hoantig.
Te a garan, gra ne'z karin ket mui !
te a c'hoantan, gra ma tavo va c'hoant !
te a vennan da eil, gra ma teuzimp en Unan !

Gra 'n aberzh-se laouen, kareia,
ma hellin-me hen ober ivez heb leñvañ, -
d'ar Vamm hollec'halloudek, d'an Aotrou meur,
d'an Hini a beder,
â Fand, evit hevoud hor breudeur hont
les-me 'nta da ginnig "gwad hag ene an dianav",
an dianav-se ma'z omp ni an eil evit an all ...

Doze da'z pennigo, plac'hig, rak va gwad out
ha'm nerzh va c'halon en-bev dirazon ...
Nemet nerzh nevez a darzho diwar aberzh, - â meiz !
da vezañ danvez en hor c'hreiz a hevoud ha levez.

Eost 1950.

(Ar varzhoneg-mañ a zo perc'henniezh OGAM nemetken; difennet
groñs eo hec'h advoulañ pe hec'h adembann en un doare bennak).

OETH HAG ANOETH

NATROVISSOV

Etre Anoeth hag Oeth

e red ur stêriad-dour.

Gant an :vel e vez warni

dindan lagad an deiz

seiz mil seiz kant seiz ugent ha seiz heol.

N'eus gwag, avat, eus gwagennoù a bad.

en kêr Naoned, c'hwevrer 1948.

MATEZ AL LOAR

- War an hentig, 'dan gouloù loar
piw a goroll ? piw a goroll ?
deus da welout, enta, va c'hear :
elf eo pe zus pe deus pe droll ?

- Matez al loar eo, o wiañ
ar bannoù skañv, an aour lijer,
hep dont a-benn da ziviañ
danvez ar meurdouell euver.

21 genver 1950.

KANIG HOR BREUR HEOL

Helluhel, Holle'halloudek, Doue dâ,
dit bezet ar c'hanmeul, ar c'hlod, an enor
hag an hell vennozhioù.

Dit hepken, Helluhel, e tereont
ha den n'eo dellezek da'z menegif.

Bez kanmeulet, Aotrou, gant da holl grouadurien
ha peurgetket hor breur an aotrou Heol,
hag a ra 'n deiz, hag hor sklaera dezaf,
hag a zo brav, hag a skin gant ur splannder meur;
ac'hanout, Helluhel, e toug arouez.

Bez kanmeulet, Aotrou, evit c'hoar Loar hag ar Stered :
en neñv o grejout sklaer ha prizius ha kaer.

Bez kanmeulet, Aotrou, evit breur Avel
hag evit amzer vrav ha-kouloum
ha hinon hag an holl amzerioù
a roes doug ha dalc'h dezho da'z krouadurien.

Bez kanmeulet, Aotrou, evit breur Dour
o vezaf ma vez talvoudus, hag izelek,
ha prizius ha glan.

Bez kanmeulet, Aotrou, evit breur Tan,
a skleraeues an nos drezañ
ha brav ez ee, ha laouen-drant, ha krefiv
ha galloudus.

Bez kanmeulet, Aotrou, evit hor mamm an Douar
hag hon doug hag hor ren
hag a daol freuezh a bep seurt gant bleunioù
livet hag ar geot.

Kanmeulit ha binnigit hon Aotrou hag e drugarezit
hag E servijit izel ha dilerc'h !

+

Bez kanmeulet, Aotrou, evit ar re a bardon
dre garantez evidout, e c'houzañv kleñved ha trubuilh.

Eurus ar re hag a c'houzañv en peuc'h
rak ganit, Helluhel, e vezint kurunennet !

Bez kanmeulet, Aotrou, evit hor breur Ankoù
na c'hell den bev ebet tec'hel dioutañ.

Gwa d'ar re a varvo er pec'hed marvel !
eurus ar re en em gave ez youl santel
rak ar marv skorus ne vo ket drouk
en e c'heñver.

S. FRANCES AN ASIZAT

treet gant Gwilherm BERTHOU-KERVERZHIU.

GALLOUD AR GOMZ

Ra vezo un dra anet disklériet d'an holl beotred a vremañ e kerzhout war varc'h d'o fluenn-skriveañ ; brasañ dispac'hioù ar bed-mañ n'int ket bet renet gant ur bluenn. Nann, lod ar bluenn a zo bet bepred sevel diazez ar gelennadurezh; diruilhadegoù-pobl bras an istorvezh, relijiel pe politikel e doare-bezañ, a zo bet lusket a-holl-viskoazh gant nerzh hud ar gomz.

Engroezioù bras ur bobl eo da gentañ holl hag a gil dirak galloud al lavared. An holl luskadegoù avat a vez luskoù-pobl; menezioù tan ez int e tarzhañ war-bouez gouzañveoù mab-den ha war-bouez trivliadoù e ene; atizet ez int gant doueez kriz ar Rediezh pe gant goulæouenn dan ar gomz laosket e kreiz an tolp

Tonkadur ur bobl ne c'hell bezañ reteret nemet gant barr ur c'houzañvidigezh wrezus. Hogen n'eo gouest da zihuniñ ar c'houzañvidigezh nemet an nep hag he doug en e greiz e-un. Hi hepken eo a ginnig d'he dilennidi ar c'homzoù hag a c'hell digeriñ, evel taolioù morzhel, derojeù kalon ur bobl. An nep avat hag a zieuer gouzañvidigezh, hag a gement dalc'h e c'henou serret, hennezh n'eo ket bet dibabet gant an Neñv da vezañ disklerier e youl.

Ra vane rak-se pep skriver e-kichen e bod-liw, da bleustrif war ar c'helennadur, mar deo a-walc'h endevout meiz ha gouestder evit se. Hogen n'eo ket bet ganet ha n'eo ket bet dibabet evit bezañ pennrener.

(Kv. OGAM VI/4, niv. 34, Eost 1954, p. 208, Vocabulaire vieux-celtique, s.v. GAR(S)MEN).

HENAOURIEN AR BED

Un erer a oa gwechall e vevañ e koadeier Gwernabwy, en Alban: Hag an hini kentañ eus e ouenn e oa e chom eno, ha goude bezañ bet, eñ hag e diegezh, a rummadoù diniver, e poblañ holl goad-eier ha krec'hiennoù Enez Preden, e varvas ar vamm-ererezh, o tilezel an erer kozh louet digenvez, dibar ha digeneil, hep nikun evit e frealziñ hag evit laouenaat e gozhni. Ha gant prederoù pounner hag ur galon drist e savas soñj ennañ e vefe gwell dezhañ dimeziñ ouzh un intañvez kozh ha kenoad gantañ. Ha goude bezañ klevet eus hen gaouenn, Cwmcaulwyd, e Preden, e lakaas en e soñj e c'hallfe hounnezh kevanneziñ gantañ ha bout e eil bried, nemet na venne ket bastardaat ha breinañ e wad, hag izelaat e c'houdevezh dre gaout bugale diganti, ha disprizout ha disteraat a genel. Gwelloc'h e vefe, e soñjas-eñ neuze ennañ e-unan, sevel goulennou ouzh ar re koshoc'h egedon a-zivout oad ar gaouenn, da c'houzout hag eo aet dreist d'hec'h oad-bugale. Hag ur c'heneil kozh a oa dezhañ, koshoc'h egetañ e-unan, hag hennezh a oa Karv Rhedynfre, e Bro-Went; ha mont a eure betek ennañ ha sevel goulenn outañ a-zivout oad ar gaouenn; hag e respontas ar c'harv evelhen : gwelout e rez, va c'heneil ker, an dervenn-mañ ma c'hourvezan warni ha na deo mui bremañ nemet ur c'helf kozh ha marv hep deil na gwresk. Hogen koun am eus bezañ he gwelet, hag hi ur vezenn war ur skourr eus Breninwezenn ar c'hoad-mañ; ha kreskiñ a ra un dervenn e-pad tri-c'hant vloaz; ha goude-se emañ e-pad tri-c'hant vloaz e barr hec'h oad hag en he gwellañ, ha goude-se e-pad tri-c'hant vloaz war he diskar kent mervel, ha goude mervel, tri c'hant vloaz war zistreiñ d'an douar. Ha dreist da dri-ugent vloaz eus ar c'hant vloaz diwezhañ a zo tremenet war an dervenn-mañ, ha kozh e welis ar gaouenn aba'z eus koun ganin, hep anavezout unan bennak eus va c'heneil hag a oufe tra diwar-benn hec'h oad, pe en divije gwelet anezhi yaouankoc'h eget na deo bremañ. Hogen bez'ez eus ur c'heneil kozh din, hag a zo koshoc'h egedon. Eog Lenn Llifon eo. Kae dezhañ, hag ur souezh e vefe ma ne ouezfe ket danevellañ tra a-zivout oad ha tremened ar gaouenn. Monet a eure dezhañ an erer ha goulenn digantañ pezh a ouie diwar-benn ar gaouenn, hogen an eog a respontas evelhen : "Niverenn ar skantennoù hag ar pleustrennoù a zo warnon ouzhpenn niver ar greunennoù a zo ennon, a ra niver va bloavezhioù, ha keit ha ma talc'han soñj e welis bepred ar gaouenn evel gozhiadez, ha n'eus hini ebet eus va c'heneiled hag a oa en oad gour pa oan-me yaouank en dije koun e welas pe e klevas biskoazh e oa ar gaouenn gozh en oad-bugale. Hogen ur c'heneil am eus, hag eñ koshoc'h kalz egedon, ha moualc'h Cilgwri eo, hag ur souezh e vefe na ouezfe ket un dra bennak en tu all d'ar c'houn ha d'an anaoudegezh a zo ganin. Kae dezhi ha goulenn outi". Mont a reas an erer ha kavout ar voualc'h azezet war un maenig kailhastr kalet, ha goulenn outi diwar-benn oad hag amzer dremenet ar gaouenn. Hag ar voualc'h a respontas evelhen : "Gwel amañ pegen bihan eo ar vaenenn dindanon, na deo ket bremañ re vras d'ur paotrig seizh vloaz d'he c'hemerout en e

en e zorn, ha bez' he gwellis tri c'hant gwech pounneroc'h eget ar pounnerañ oc'hen, ha n'eo bet uzet ganin nemet dre naetaat va figos warni ur wech bemnoz kent mont da gousket, ha dre lak-
aat va c'hrabanou warni bep beure goude diskenn diwar skourrou
ar bod-spern; ha dreist va c'houn eo bloavezhioù va oad. Ha kou-
lskoude n'ouzon ket e vije bet yaouankoc'h ar gaouenn, diouzh ar
pezh a c'hellan soñjal ha gwelet enni, eget na deo en deiz a-
vremañ, ha ne glevis biskoazh digant va c'herent an envorenn
disterañ e vije-hi bet en oad-bugale. Hogen bez'ez eus unan
koshoc'h egedon, ha koshoc'h kalz eget va zad, hervez a glevis,
ha touseg Cors Fochno eo hennezh, e Bro-Geredigion; kae da c'hou-
lenn digantañ, ha mar ne oar-eñ ket n'ouzon-me ket piw a oar".
Mont a eure an erer betek da Gors Fochno, kejañ gant an touseg
eno, ha goulenn oad ar gaouenn, hag an touseg a respontas : "Da
voued n'em eus debret biskoazh nemet pri an douar, ha ne zebris
biskoazh nemet hanter va gwalc'h; ha gwelout a rez ar c'hrec'h-
iennaù bras en-dro d'al lagenn-mañ ? Emaint o sevel el lec'h ma
welis tir kompes, ha n'eus ket an disterañ greunenn enno ha na
deas ket a-dreuz va c'horf, ha koulskoude n'em eus debret ken
nebeut nemet dre son na vefe diouer a bri war an douar a-raok va
marv, hag en tu-all da bep koun eo niver va bloavezhioù hag an
eur ma voen ganet. Ha koulskoude tra gantañ a gounaan hag a
ouzon eo ez eo koshoc'h kalz egedon ar gaouenn hep ma vije bet
an disterañ tamm a yaouankiz e parañ warni, nemet neuz ur wrac'h
louet kozh e c'hervel ti-hou, ti-hou er c'hoadeier e-pad nozioù
hir ar goañv, e spontañ ar vugale vihan hag o spourañ pep
hini. Ha n'eus ket koun ganin, ha ne glevis biskoazh e vije bet
en oad-bugale; hogen e welis gwrac'hed kozh hag a oa he bugale,
hag an hini yaouankañ eus he merc'hed a oa dreist d'an oad-buga-
le kerkoulz hag he douarenezed hag he gourmerc'hed. Gwelout a
reas an erer neuze e c'hellfe dimeziñ outi hag he c'hemerout
gantañ en e wele hep teurel war e genel na breinadur na bastar-
diezh, na dispriz ha diskar, hag evelhen e voe. Ha dre enklask
an erer kozh eo e voe kavet pere eo koshañ krouadurioù ar bed,
sed : Erer Gwernabwy, Karv Rhedynfre, Eog Len Llifon. Moualc'h
Cilgwri ha Touseg Cors Fochno, ha Kaouenn Cwmcawlwyd, ha n'eus
nemet boull an tir hag a zo koshoc'h, hag an traoù en em gavas
e derou eadvezhioù ar bed-mañ.

Hag evelhen eo an diwezh.

(troet diwar kembreg ar Iolo Mass., p. 190-192.)

2.- Keltieg hag indezeuropeg.

Ur mare a zo bet, da vare an Dispac'h Gall ha goude, e klaske tud menoziet mat evel La Tour a'auvergne prouenniñ e tevere holl yezhoù ar bed eus ar brezhoneg. Ha pegwir e lavar ar Barddas kembraek eo ar c'hembraeg ur yezh "c'hlan" hag ar saozneg ur yezh "vrein", e oa kalz a dud techet/c'hrediñ. Bet e oa Mac Pher-son o reiñ an taol skub dizampart kentañ war dachenn al lennegezh evit diboultrennañ an delwenn gozh, hag edo ar bed romantel oc'h adkavout an henved kelt. Hag ar Gelted vat raktal ha sachañ war ar gordenn ha fougeal bravañ m'hallent !

Siwazh, kalz re vrav e oa evit bezañ gwir, rak n'eo ar c'heltieg nemet ur skourr, p'uezus, hogen ur skourr hepken, eus ar yezhoù indezeuropek, hag un nebeut bloavezhioù a-raok embannidi-gezh safarus Grammatica Celtica Zeuss ec'h embanne Bopp e 1838 e Berlin ur studiadenenn rakvoudel ha sklaer (1). Poent diforc'h e tlee bezañ an holl studiadennoù graet war-lerc'h. Bepeilpennet eo bet abaoe dekvloavezhioù un darn vras eus dezastumadurioù ha mennadoù Bopp ha Zeuss. Digemm eo chomet avat pennabeg an doare-studiañ o devoa krouet.

Hag hiziv an deiz eo deut ar yezhoniezh da vezañ ur skiant dihe-velep, e c'hounit hec'h anaoudegezhioù dre verzataerezh evel ma ra naturoniezh pe bevoniezh. Ur skiant resis eo eta alies-tre, ha kevataladurioù pe hevelebadurioù a saver ken resis ha re al lizherjedoniezh. Gallus eo bremañ, goude labourioù Loth, D'Arbois Pedersen, Meillet, Vendryès, hag all... digeriñ kof ur yezh evit gwelout petra a zo e-barzh, he zroc'hañ a dammoù bihan, he diskejañ hag he strilhañ evit gouzout gant pe zanvez eo bet graet. Labour gwirion ar yezhonour a zo rak-se da gentañ holl ul labour keñveriañ ha renkañ.

Lezel a rin a gostez evit diskleriañ va gra kement keñveria-
denn rasklus e sellout ouzh ar yezhadur, an displegadur hag an
troadur, a zo luziet peurliesañ, ha tremen a raimp gant ar ge-
riadur, ma'z eus ennañ a-walc'h endev evit pourchas danvez d'hor
c'haoz : Dre geñveriañ e kaver skouerioù evel ar re-mañ :

(heniwerzhoneg mathir, tro-c'henel mathar,

(galianeg matres, tro-reiñ liester matrebe,

(hengembraeg hag henvrezhoneg motr, krennvrezhoneg moer,
brezhoneg moer.)

henislandeg moder,

henalamaneg muster, alamaneg Mutter,

izelvroeg moeder,

saozneg mother,

(henbruseg mote,
(henslaveg mati,

gresianeg ΜΑΤΗΡ

latin mater,
ombrieg matrer,
oskeg matreis,

(tokharien A macar,
(tokharien B madhar,

armeneg mayr,

sanskriteg matar,
zend mata.

An hevelep ger eo dre holl, kemmet nebeut. Hogen reoliet e vez ar c'hemmoù gant lezennoù strizh, disheñvel evit pep yezh, ha bez' ez eus e keltieg peder fennlezenn yezhoniel :

1°- Kouezhañ a ra ar P indezeuropek e derou pe e kreiz ur ger, da skouer :

a) keltiek Are (morici)

gresianeg μαρ

latin prae,

germaneg vor (P a dro da F e germaneg),

eus an indezeuropeg * pare. (diaes da beurziskleriañ avat).

b) heniwerzhoneg athir,

sanskriteg pitar,

latin pater,

germaneg vater, vader, father,

armeneg hayr.

k) (brezhoneg lan (parrez)

(kembraeg llan (bered)

germaneg land,

latin planus (sur a-walc'h eo hepken).

hengeltieg landa,

eus ur wrizienn indezeuropek gwirhenvel a-walc'h * pele, * plā.

2°- Kensonennoù vogalennet a oa en indezeuropez u, o, e, i.
Ar g (ha al i a-wechoù) a zo troet da ri (pe li) dirak ur gensonenn, da skouer :

a) galianeg ritu "roudouz" (Novio-ritum = Niort, Cambo-ritus = Chambord, ha all.)

iwerezhoneg rith,

(hengembraeg

(henvrezhoneg

kerneveg rid,

latin portus

rit, kembraeg rhyd,

germaneg furt,
hennorvegeg fjördhr,
zendeg pertu,
avesta poratus "roudouz".

eus ur wrizienn indezeuropek * pr-tu, (an t a zo ur rannig
anv kadarn goudestaget).

b) heniwerzhoneg lethan
hengembraeg litan, kembraeg llydan
(brezhoneg ledan, -----> hengeltieg
* litanos;
(galianeg litano-briga (e Galia Regalpat)
gresianeg πλατανος, πλατυς
lituaneg platus

eus an indezeuropek * platanos-.

(r ha l a droe avat da ar ha da al dirak ur vogalenn :

a) galianeg carnu-,

kembraeg carn,
brezhoneg karn; (Gw. OGAM 25/26, Cernunnos, essai d'ex-
plication étymologique).

b) galianeg talo-s,
(brezhoneg tal,
(kembraeg

3°- An diwvogalenn indezeuropek ei a zo troet da e hag an
e-se a zo troet da i-a en iwerzhoneg pa ne veze ket un i da
heul :

(galianeg dêvo-, divo-, deiviciacos a zo ur stumm kozh
war ur pezh-moneiz eus ar Suesoned, devo-gnata, divo-
durum, devona, divona a zo ur stumm latinekaet,

(heniwerzhoneg de, dia (evit devosa,
henbruseg deiws,
lituaneg deive "spurmant",

hennorvegeg tivar "an doueed",
oskeg deivai,
ombrieg deuia "divinam",

(Ar stumm dier a gaver en hennorvegeg, Ynglingasaga pennad
II, • teverañ war-eeun eus an iwerzhoneg).

4°- An e indezeuropek a droe da i :

- a) galianeg rix,
(predeneg ri) hengeltieg rix,
(gouzeleg ri)
latin rex,

eus an indezeuropeg * reg. (nevesoc'h eo, anat, ar stummoù gouzelek ha predenek. Sur a-walc'h en defe ar galianeg kollet ivez ar gensonenn dre gorzailhenn X mar en defe bevet pelloc'h eget na dizhas ober); (gwelout OGAM niv. 20, Aperçu sur le Roi dans la société celtique).

- b) iwerzhoneg fir,
(brezhoneg gwir,
(kembraeg gwir,
latin verus
russianeg ВЕРА (vera) "kred").

(E germaneg ez eus avat wahr, waar, i indezeuropek a dro da a).

Bez'ez eus un toullad traoùigoù c'hoazh, ha n'int ket ken dister-se :

- O indezeuropek a dro da a (galianeg gnatos "ganet", gresianeg γνωτος, latin notus. (Gwelout Ogam niv. 36 vocabulaire vieux-celtique, s.v. GENOS).

- Diziogel eo eu hag ou, ou hag eu (Teutates, Toutos; Caunus, Counos).

- Diziogel e oa distagadur ar c'hensonennoù stankus etrevogalennek P/B. B/V. K/G. G/H. (Carpent/Carbento - Cebenna/Cevenna - Arcanto/Arganto - Vertraha/Vertragus).

- ns a dro da ss, ha rs da rr (essedum eus en + sed "azezañ", carros eus carsos).

- Bresk e oa s ha v. S a zo troet da h e predeneg ha chomet eo digemm e gouzeleg (hent, hynt/set - heol/suil (gw. OGAM, niv. 19, Le soleil dans les langues celtiques) - hil/sil). V etrevogalennek a zo aet da get (druvida/druida e galianeg, brivo/brio stummoù testeniekaet gant spisc'heriadur Endleicher).

- sr a zo troet da fr e predeneg (iwerzhoneg sruth "ster" kembraeg ffrwd, brezhoneg froud). (3).

Aes eo nekwir, n'eus netra aesoc'h, keverataet ouzh an diskejañ enskrivadurioù galianek hep penn na lost dezho. Se

avat ne sell nemet ouzh ar soniadouriezh; luzietoc'h eo an traoù evit an deskard-yezhoniour pa gred teurel selloù lentidik ouzh ar steroniezh.

Rak war dachenn ar steroniezh n'eo ket dibaot ar "gwallzarvoudoù" hag an diskleriadurioù na lonker nemet war an tu kontrol. Evel m'hon eus hel lavaret endev ez eus pennwriziennoù a zo aet da get e skourroù indezeuropek 'zo hag a zo bet miret gant re all, a zaouioù pe a drioù a-wechoù, germaneg, keltieg hag italeg, pe keltieg ha germaneg, pe germaneg hag italeg hepken, pe keltieg hag italeg hepken. N'heller morse kennebeut lakaat war-raok e kevor ur wrizienn e germaneg pe en italeg, pe e balteg, pe en ur skourr bennak all dre m'he c'haver e keltieg. Kemmet eo bet talvoudegezh ar gerioù ouzhpenn, hag amañ emsomp e rouantelezh bevennet faltazius-kaer an degouezh hag ar c'hen-degouezh. Skouerioù e roomp amañ da heul :

a) eus ar wrizienn indezeuropek * se "hadañ" eo deut ar c'hembraeg hau, an alamaneg sien, kollet eo bet ar stumm verb gant ar gouezeleg avat ha n'eo bet miret gantañ nemet ar stumm anv kadarn sil "hil, goudevezh". Evit lavarout "hadañ" en deus bremañ ar gouezeleg cuirim "me a daol".

b) gwechall gozh, ha betek ar XVIIe kantved eo bet al latin yezh an holl skolioù meur a C'hermania. Yezh ar werin, ar germaneg a anved theodisca lingua. Troet eo theodisca da diutisk, hag en diwezh da deutsch (pe dietsch e broioù ar Roen) "german".

k) evit envel un ti bras en deus ar sanskriteg veçah, ar gresianeg en deus FOIXOS, al latin en deus vicus. N'eus netra e keltieg (nemet amprestadurioù digant al latin, evel an iwerzhoneg fich). Ha n'oa ket an tiez bras dianav d'ar Gelted, pell ac'hann ! Peurc'houzout a raent, re vat zoken, en em rannañ a goscoriadoù pe a benndiegezhioù. Ha petra a gavomp en iwerzhoneg evit envel un ti bras ? ur baile < * balios dianav d'an holl re all. Eus a ven e teu ? Ha rakkeltiek eo ? An diaoul e-unan ne oar ket marteze.

Bez'e c'hell/femp kenderc'hel pell-amzer, n'eo ket ar skouerioù a rafe diouer. Spisveizañ a reer neuze e vefe touellus awalc'h komz eus glender ha klokder yezh-mañ-yezh-se. E keltieg hag e germaneg dreistholl e vank kalz a c'herioù indezeuropek. Perak ? N'her gouzomp e giz ebet, ha war-lerc'h gouzeien a bouez evel Hubert, Dottin pe Vendryès omp enket da ober goula-kaennoù na dalvont ket keroc'h an eil eget eben. An "degouezhennoù" a anvomp evel-se n'int degouezhennoù nemet dre n'anavezomp ket ar reolennoù pe ar c'henreolennoù a zo bet abeg dezho. Studiañ a rin pelloc'h ivez ar c'henderempredoù hag ar c'hende-gouezhennoù iskis keltieg/germaneg. Daoust avat hag ez eus leizh

a c'herioù rakkeltiek a c'heller ensel iberek pe ligurek hep fa
ziañ ? Ret eo mearvat e teufe eus ur yezh bennak ar gerioù
dihevelep na gaver nemet e keltieg, mailh e vefe an hini hag a
ouvezfe respont avat rak ne ouier netra eus an ibereg hag eus
al ligureg, nemet un toulladig anvioù lec'hioù ha sterioù.

Gouzout a reer e vez bepred levezonet ur yezh, nevezdesket
gant ur bobl, gant ar yezh a gomze a-raok (Kelted Breizh-Veur
eo o deus kavet an th saoznek - hag ar galleg a "langue d'oil"
en deus un distagadur re zisheñvel diouzh hini ar yezhoù romanek
al evit ma vefe dister levezon an doare-distagañ galianek war-
nañ), hogen diouzh un tu all eo peurzisheñvel soniadouriezh ar
c'heltieg diouzh hini ar germaneg : ar Kelted a eeuna hag a
c'hweka o distagadur dre heulisañ lezennoù "an diegi yezhoniel"
ar C'hermaned avat a ra dres ar c'hontrol : B, D, G a ya da P,
T, K, ha P, T, K a ya da F, TS, X (ch), evel ma ra tud bec'h
ganto o tistagañ ur yezh estren eme Hubert (4). Marteze e kave
da bismigerien 'zo eo henchet fall meizerezh hag arguzerezh
Hubert. Hogen en amzer vremañ ez eo un diskleriadur meizreizhek
da vihanañ, hag en diskleriadur gwirheñvel nemetañ eo engortoz
a well.

Ret eo eta sellout ouzh ar Kelted evel gwir Indezeuropiz a
orin, amprestet ganto kalz a c'herioù digant ar bobloù o deus
kavet kevannezet araoz e kornog Europa. Ar Bobloù-se a zo aet
da get pe a zo bet peurheñvelaet. Peseurt pobloù e oa ? Indez-
europiz, Liguriz, Iberiz ? Ur poent-goulennata eo ar respont,
hag a vezo pell c'hoazh, ma n'eo ket da viken.

(1) BOPP, Abhandlungen der königlich-preussischen Akademie der
Wissenschaften; philologisch-historische Klasse, Berlin, 1838,
pp. 187-292.

(2) MEILLET, Introduction à l'étude comparative des langues
indo-européennes. 3e mouladur, Pariz 1912, ha Les dialectes
indo-européens, Pariz 1922.

(3) Kv. H. PEDERSEN, Vergleichende Grammatik der keltischen
Sprachen, levr. I, pp. 532. G. DOTTIN, La langue gauloise, pp.
100-101. H. D'ARBOIS de JUBAINVILLE, Les premiers habitants de
l'Europe, levr. I, pp. 270-273. E. PHILIPPON, Les peuples pri-
mitifs de l'Europe méridionale, pp. 194 ha da heul, Kuno MEYER,
Miscellanea Hibernica, p. 286. Kv. ivez Julius POKORNY, Indo-
germanisches etymologisches Wörterbuch, Bern 1951-54. A. ERNOUT
hag E. MEILLET, Dictionnaire étymologique de la langue latine,
Pariz 1953, eil mouladur, hag en diwez, nemet hag evezh bras
a zo ret HOLDER, Altceltischer Sprachschatz, Leipzig 1895.

(4) H. HUBERT, Les Celtes, pp. 60-63.

YEZH AR GELTED

3°- Rummadurioù indezeuropek :satem ha centum.

Daoust d'an holl ziaesterioù eo bet klasket gant ar yezhoniourien renkañ ha rummañ ar yezhoù indezeuropek ouzhpenn prouen-niñ o c'herentiezh. Eveldres n'eo ur seurt rummadur ha renkadur nemet amreizh a-walc'h, rak kevreoù ha kevreadurioù dic'horto-zet-krenn a gaver e yezhoù komzet gant pobloù n'int ket amezek evel an Italogelted hag Indeziz.

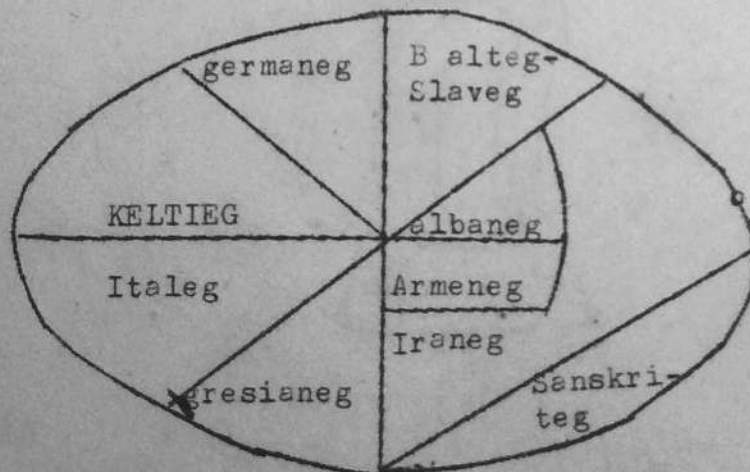
Ar genreizhidigezh a implijer ar muiañ bremañ a zo bet savet hervez an doare da zistagañ ar ger o talvezout "kant". En indezeuropeg e teraeue ar ger gant ur gensonenn staonet : an eil yezhoù o deus lakaet ar gensonenn se da zont da vezañ c'hwezhet, ar eil re all o deus he zroet e stankus :

- A. SATEM (kensonenn c'hwezhet) : (iranieg satem
(sanskriteg śatam,
(lituaneg šimtás;

(goteg hund
(alamaneg hundert,
(seozneg hundred,
- B. CENTUM (kensonenn stankus) : (iwerzhoneg cet (cesd bremañ)
(latin centum.)

Ar c'heltieg a renker eta en eil rummad, hini ar centum (kem-braeg cant, brezhoneg kant), daoust m'en deus ar galleg (kendalc'her ar galianeg war dachenn ar soniadouriezh alies) troet ar gensonenn stankus d'ur gensonenn c'hwezhet.

An diwrannadur SATEM/CENTUM a glot war un dro gant ar soniadouriezh ha gant al lec'hiadurezh yezhoniel. Setu penaos en deus ijinet Meillet taolennadur ar yezhoù indezeuropek :

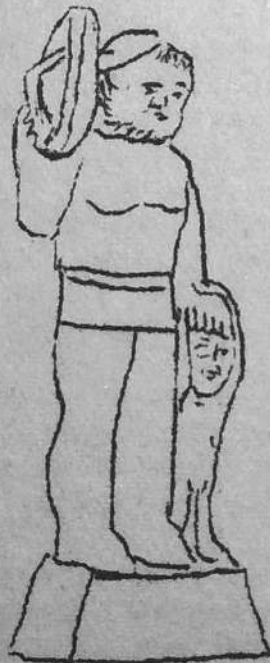
War an hanterenn gleiz eus an hirgelc'h e kaver ar rummad centum, ha war an tu dehou an hini satem. En desped d'an nesa-
elezhioù dic'hortoz meneget a-us etre ar c'heltieg hag ar sans-
kriteg (e-keñver geriaoueg al lidouriezh hag ar penngredennoù
relijiel) e klot ar rummadur-mañ ar wirionez. Rak ar bobloù m'
hon eus lakaet o anv a-zehoù d'an dreuzskizenn e deus, pe o
deus bet darempredoù strizh pe laosk kenetrezo (1).

Hag ar veskellenn o lakaat ar balteg a-du gant ar germaneg,
ar c'heltieg hag an edaleg a ziskouez ur gerentiezh all : hini
ar pobloù eus kreiznoz hag eus gwalarn Europa, hag o deus gerioù
ha stummoù yezhadur dezho o-unan e meur e geñver.

(1) S. FEIST, Kultur, Ausbreitung und Herkunft der Indogermanen,
Berlin, 1913, p. 50.

A. MEILLET, Les dialectes indo-européens, Pariz 1922, pp. 12
& 134.

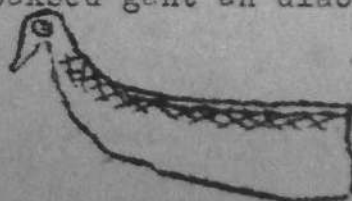
H. HUBERT, Les Celtes, pp. 65-67.

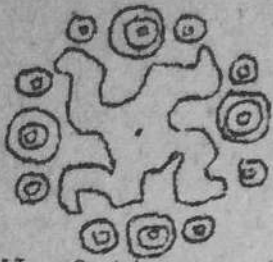

- 196.- D'o c'hezeg e redas Gêrnôt hag e dud; hag an douger-arouezioù kreñv, an aotrou Volker a grogas start er benniel, hag a varc'hekaas en a-raok d'al lu, ha kaer-tre e oa ar strollad e vont d'en em gannañ.
- 197.- Ne gasjont ket nebeutoc'h eget mil den enep an daouzek reour, ha poultrenn an hentoù en em lakaas da nijal : dre ar vro e redent hag en o c'hreiz e weld kalz a arouezintioù kaer.
- 198.- Ha deut e oa er Saksed gant o bagadoù ivez, klezeier lemm ganto, evel m'her gouezis damc'houde, ha troc'hus-mat e oa ar c'hlezeier e daouarn ar reourien : int a felle dezho diwall o c'hasteloù hag a doueroù diouzh an nevezdeuidi.
- 199.- War-lerc'h ar bennlued e teue ar bagadoù. Ha deut e oa Siegfried ivez a-gevret gant e dud, m'en devoa o degaset gantañ eus an Izelvroioù. Ha meur a zaouarn en em gannas start an devezh-pac.
- 200.- Sindôlt, Hûnolt ha Gêrnôt ivez a lazhas kalz a gadarnidi en emgann a-raok spisveizeñ pegen bras e oa o c'hadarnder. Hag abaoe se e rankas gouelañ kalz a wragez enkreziat.
- 201.- Volker hag Hagen a zilufras meur a dokhouarn e-pad an emgann gant ar gwad o redek, tud vrezelgar ma oant. Ha gant Dancwart e voe graet kalz a gurioù.
- 202.- Ar re eus an Danmark a amproennas ervat o brec'h, hag eus kreiz an engroez e kleved horos ar skoedoù e kenstekif ha trouz ar c'hlezeier lemm o skeif. Droug a-walc'h a reas ar Saksed vrezelgar.
- 203.- Ar re eus Burgondia a zeredas d'an emgann, ha ganto e voe graet meur a c'hloaz bras. Ha war an dibroù e welod ar gwad o redek. En un doare enorus-tre en em ganne ar varc'helen taer ha mat.
- 204.- Klevet e voe neuze tregern kreñv ar c'hlevioù troc'hus e daouarn ar gadarnidi; ar re eus an Izelvroioù en em stollas endro d'o aotrou ken e voent ur bagad kalonek, ha gwir gadarnidi e teujont da vezañ a-gevret gant Siegfried.
- 205.- Ne weljod nikun o vont war e lerc'h eus a greiz ar re eus broioù ar Roen, hegen ar gwad a weljod o redek a-wenajennoù din-dan an tokoù houarn lugernus en abeg da zorn Siegfried, betek ma kavas-eñ Liudegêr e penn e geneiled.
- 206.- Teir gwech eo aet bremañ a-dreuz al lu, eus an eil penn d'egile, ha deut eo Hagen ivez d'e skrif ha da walc'hañ e c'houat da vrezeliekaat. En abeg d'o dorn e rankas mervel meur a varc'heg mat.

- 207.- Ha Liudegêr kreñv a gavas Siegfried neuze. Uhel e winte
en e zorn e gleze mat Balmung, ha gantañ e skoas kalz. Gant-se
e voe kounnaret ha brouezet a-walc'h an aotrou /Siegfried/.
- 208.- Stourmadeg vras a voe neuze hag horos bras a glezeier ken
en em stardas o c'heneiled an eil ouzh egile. Hag ar reourien
eus an daou du en em eprouennas kenetrezo, pep hini eus e wel-
lañ. Bagad ar Saksed a zercouas kilañ hag ur gasoni vras a gavas
enno.
- 209.- Da diern ar Saksed e voe levet e oa bet prizoniet e
vreur, ha poaniet-tre e voe. Anst e oe dezhañ e oa bet graet an
taol-mañ gant mab Siegelind. Goulakaat a raed e oa Gernôt, hogen
dizale e ouezas penaos e oa bet /an treù/.
210. Ken taer e tarc'haoue Liudegêr e daolioù ma asoupe e varc'h
dinden an dibr. Siegfried taer neuze, hag en devoa bet en emgann
un emzalc'h aonus a zalc'has ar jav evitañ e-un.
- 211.- Skoazellet e voe ervat en e gefridi gant Hagen ha Gernôt,
ha gant Dancwart ha Volkêr ivez. Gantañ e voe lazhet meur a hi-
ni. Sindolt hag Hânolt, ha Ortwin, ar reour, e voe gouest ivez
da bladañ marv meur a zen en emgann.
212. Kadarn e voe ar vrenined en emgann, ha ne gildrojont ket.
Ha gwelout a rejod neuze/^{meun} a c'hoaf stlapet gant dorn ur reour,
hag o nijal a-us d'an tokoù houarn hag o trebarzhiañ ar skoedoù
skeñv. Gwelet e voe e oa leun a wad gwiskoù meur a aotrou.
- 213.- E-pad ar stourmadeg e tiskennas kalz a varc'heien diwar o
c'hezeg hag e redjont an eil enep egile evel Siegfried taer ha
Liudegêr. Fustoù a welod e nijal ha goefioù lemm e-leizh.
214. Ha lerennoù ar skoed a voe troc'het gant daouarn Siegfried
ha reour an Izelvroioù a soñje her gounit evitañ e-unan war goust
ar Saksed, ma oa gloazet ar pep bresañ anezho. Ac'hanta ! Danc-
wart taer a dorras kalz a saeoù mailhek ivez.
215. An aotrou Liudegêr a adanavezas neuze war ar skoed ur guru-
nenn livet gant dorn Siegfried. Gouzout a ouie moarvat e oa /
arouez/ an den kreñv-se; hag ar reour neuze hag en em lakaat da
c'harmiñ d'e geneiled :
- 216.- "Paouezit a'n em gannañ, va holl wazed. Amén em eus gwelet
mab Siegemund. Siegfried, an hini kreñv am eus adanavezet amañ.
Eñ a zo bet kaset enep ar Saksed gant an diaoul fallekr".

(da genderc'hel)

BREZEL GALIA
De Bello Gallico

- 22 -

XL. O tiverzout kement-mañ, goude bezañ engalvet ar c'huzul, hag engalvet d'ar c'huzul-se holl gantenourien an holl gōhor-tennoù e tamallas ez feuls dezho "mennout enselloutha burute-llat ar pezh a oa e c'hra hag en devoa da zivizout. Ariovistus, e-pad e gonsuliezh, en devoa bet c'hoant da gaout keneliezh kenel Roma. Perak eta e oa ret mont da grediñ e pellafe diouzh e zlead ? Evitañ e-unan, kendrec'het e oa na nac'hfe, nag e vignoniezh, nag hini genel Roma, pan anavezfe e c'houlennoù ha reizhded e feurioù. Ha mar befe brudet gant e gounner hag e follentez da vrezeliañ en o enep, dirak petra o devoa da goni-añ ? Perak e tic'hoanagent diwar-benn o c'halonegezh ha diwar-benn e ragevezh. An hevelep riskl a oa bet anavezet endev da vare hon tadoù, pa voe diarbennet ar Gimbred hag an Deutoned gant Caius Marius, ha ne oa ket bet gwelet al lu o c'hounit nebeutoc'h a glod eget ar pennlu. Anavezet e oa bet zoken n'eus ket pell-amzer en Italia, da gefver dispac'h ar skloved, daoust m'o devoa graet ar re-se o mad eus ar skiant hag ar sentidigezh desket ganto en hon touezh. Dre se e oa tu da spisveizañ pegen spletus e vije kaout nerzh-kalon, pegwir, goude bezañ bet eon e-pad ur pennadig amzer hep abeg dirak tud dizarm, o devoa trec'het anezho diweshatoc'h, ha pa oant armet ha trec'h. Ouzh-penn-se, an hevelep tud e oa, m'o devoa an Helveted kejet alies ganto /war an aerva/, ha n'eo ket en o bræ-i hepken, hogen betek war o zachenn ivez. Ha peurliesañ e oa aet /an Helveted/ trec'h dezho, hag int koulskoude n'oant ket bet gouest da stou-urm ouzh hol lu. Mar doa lusket re 'zo gant drouziwezh ha tec'h ar C'halianed, e c'hellent diverzout, dre glesk an abegoù da se, e oa aet skuizh ar C'halianed gant hirder ar brezel. Ariovistus en devoa en em zalc'het meur a vizvezh-pad en e deltva e-kreiz ar gwernioù, hep diskouezh e c'halloud. Hag eñ en devoa o argadet hag o distrollet a-greiz-holl, ha pa ne c'hoanagent mui e vije tu dezho d'en em gannañ. Bez'en devoa trec'het /Ariovistus/ kantoc'h dre e vrezekaerezh hag e widre eget dre e greñvder. Un hevelep doare-brezeliañ a c'helle bezañ efedus mearvat enep tud gouez ha divarrek, hogen /Ariovistus/ e-unan ne c'hoanage ket bezañ evit ober gantañ enep hon armeoù. Hag evit ar re a lakae abeg o son en diaester ar pourvezadurioù led en odestu an hent, /e kave dezhañ/ e oant rok o tistfiziout war labour ar pennlu, pe o reñf urzh dezhañ. Ober a rae war-dro an diaesterioù-se; Sekwaniz, Leukiz, Lingoniz a bourveze ed, hag a-benn bremañ e oa d'arv an edeier er parkoù. A-zivout an hent o defe menozioù resis a-benn un amzer verr. Ha pa lavared na sentfe ket ar soudarded d'an ur-zhioù, ha na savfent ket an arouezioù, ne oa-eñ nec'het tamm ebet gant se. Gouzout a rae evit gwir na zisente ul lu nemet d'ar re ma c'hoarveze ur wallblanedenn ganto dre zic'houestoni, pe dre vezañ kendrec'het a wallc'hoantegezh en abeg da zizoloadur ur skrape-rezh bennak. E enterinded a welad diouzh e holl vuhez, hag e eurvad diouzh berzh ar brezel enep an Helveted. Bez'e oa, rak-se, war-nes ober kerkent ar pezh en doa fellet dezhañ ober en antro-

noz, ha bez'e tiskampfe d'ar pevare beilh en noz war-lerc'h. E giz-se e c'hellfe spiswelout hag-eñ e oa ar gelon hag an dlead a verne evito, pe an aon. Ahendall, mar n'e heulie den, e oa war-nes mont kuit koulskoude e-unan-penn a-gevret gant an dekvret strollad n'en devoa diskred ebet diwar e benn. Hag eñ a vefe evit dont da vezañ e gohortenn pretoriat". Evit ar strollad-mañ eo e vage Kaezar ar muiañ a garantez, hag en e c'houestoni eo en devoa-eñ ar muiañ a fiziañs.

XLI. Goude ar brezegenn-mañ e voe ur c'henn burzhudus e spere-doù an holl, hag e tiwanas enne ar brasañ birvidigezh hag ar c'hoant da vrezeliekaat. Da gentañ holl e trugereksas an dekvret strollad Kaezar dre hanterouriezh an dribuned, evit e varnadenn hegarat diwar e benn, hag e tiogelias dezhañ e oa peurbrest da vont d'an emgann. Goude-se e kesas ar strolladoù all o zribuned hag ar gantenourien eus ar renkoù kentañ, evito da c'houlenn digarez digant Kaezar, o lavarout "n'o devoa bet biskoazh mar pe aon enno, ha na soñjent e oa o gra renetur ar prezal, ha n'eo ket hini ar pennlu. Kaezar a zegemeras o digarezioù, ha goude bezañ goulennet un hent digant Divikiakos, hag e oa an hini eus ar C'halianed m'en devoa ar fiziañs vrasañ enno, ez eas kuit d'ar pevare beilh evel m'en devoa hel lavaret, da gas al lu dre lec'hioù digor, gant ober un distro a hanterkant miltir hag ouzhpenn. D'ar seizhvet devezh, e vezañ e oa bet kerzhet hep ehan, en devoe kel digant an anavezadennourien e oa bagadoù Ariovistus pevar-ugent miltir pell diouzhip.

XLII. O vezañ klevet kel eus donedigezh Kaezar, e kesas Ariovistus kannaded dezhañ. "Degemerout a rae, emezañ, an emweladenn goulennet a-ziagent, pegwir en doa tostaet /Kaezar/ dezhañ, ha pegwir e krede gallout hen ober ez diriskl". Ne ziarbennas ket Kaezar ar c'houlenn, o soñjal e tistroe da venozioù yac'hoc'h, pegwir e kinnige e-unan ar pezh en devoa nac'het a-ziagent. Ar goanag bras a vage, /o c'houzout. pesurt madoù en devoa gounezet digantañ ha digant kenel Roma, e teufe a-benn d'e zizober eus e bennegezh, pa gletfe e c'houlennadurioù. An emweladenn a oa merket d'ar pempvet deiz eus ar miz. E-keit-se en em gasjod kannaded eus an eil tu d'egile. Ariovistus a c'houlennas "na gasfe Kaezar d'an emziviz troadeg ebet a-gevret gantañ. Aoniañ a rae kouezhañ en ur griped; dont a rafent o-daou marc'hegerien gante. Ahendall ne zeufe ket". Kaezar, na falveze ket dezhañ e vije un dra bennak evit mirout ouzh an emzivizoù da zarvezout, ha na grede ket fiziout e vuhez etre daouarn ar varc'heien c'halian, a soñjas e oa an dra aesañ kemerout o c'hezeg digant ar varc'heien c'halian, hag e lakaat etre daouarn soudarded an dekvret strollad, m'en devoa ar muiañ e fiziañs enno. E-giz-se en doa gwarded eus ar re emroetañ dezhañ, mar befe ezhomme. Pezh a voe graet, ken e levaras unan eus a soudarded an dekvret strollad hep re c'harzhin, "e rae Kaezar muloc'h eget ar pezh en doa grataet : grataet en devoa lakaat an dekvret strollad da vezañ e gohortennoù pretoriat, ha bez'o lakae marc'hegerien".

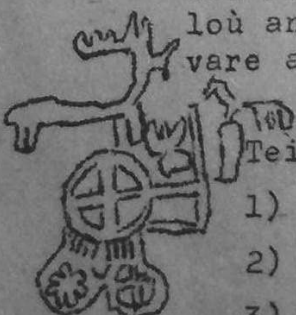
(da genderc'hel)

ROLL AN EIENSKRIDOU POUZUSAN EVIT
STUDIAN HENLENNEGEZH RELIJIEL LEC'HELENN.
(Skandinavia)

Un henzoueedoniezh bennak a c'heller studiañ e meur a zoare. War douar Keltia - pegwir eo gourdonet darn eus hol lennerien ouzh studi an dachenn-se ez eus daou rummad testeniekadurioù diforc'husaes : testennoù dre skrid a zo en Iwerzhon hag e kembre, hag enskrivadurioù ha delwennoù a zo war an douar-bras e Galia, hogen n'eus skridtestenn e bet ha delwenn ebet hag a ve kempred ha kenvro gant ar pezh a gaver en tu all da vor Breizh. E Lec'hleñn eo disheñvel ar blegenn : evit ar pezh a sell ouzh Germania ar C'hornog n'eus koulz lavarout da studiañ nemet dezrevell Takitus en e c'hGermania, ha dek kantved diwezhatoc'h skridtestenioù niverus e Germania an Hanternoz. E nep lec'h avat n'eus zelwennoù pe a enskrivadurioù kozh : gant testennoù hepken eo e ranker tremen, hag eveljust eo ar re a gaver e Lec'hleñn a studier e boaz da gentañ holl, dre ma'z int ar re binvidikañ hag ar re denesausañ. Arabat eo koulskoude keneheñvel talvoudegezh Takitus ha talvoudegezh an henlennegezh lec'hleñnek : talvoudus int o daou. N'eus ezhommet nemet da lakaat evezh bras pa bleustrer war ar skrivagner latin, ha da ziwall a gredañ pep tra ma kejer gentañ war e hent pa'z eer da vedañ sklaeridigezhioù e Germania an Hanternoz.

An testennoù hennorvegek (pe hennislandek) a ginnig dimp un doueedoniezh luziet tre. Hogen n'eo ket ken luziet se mar klaskerdonoc'h eget an tu diavaesañ, hag e gwirionez e vez aes en em reterañ e kreiz stolloù ha stobadoù a zoueed hag a zoueedez, bras ha bihan. Ret eo hepken, evel war bep tachenn studi ha pep tachenn a relijionouriezh dreistholl, kenurzhiañ ar sklaeridigezhioù. Arabat eo ivez re vrasaat an diaesderioù : luziet eo bet ar gudenn da gentañ holl dre ma'z eo bet embannet ur bern a levrioù warni abaoe hanterkant vloaz war-dro. Ar pep pouzusañ goude se a zo ober un diforc'h ha lezel a gostez ar sögur, ijinnet an danvez hag ar stumm anezho en XIIIe kantved, ganto neuz romantou gwirion hep penn na lost, hag o deus gwashaet buan (fornaldar sögur). An testennoù relijiel nemeto, an Edda, a zo tra disheñvel rik ha koshoc'h kalz an danvez, an awen hag ar mamdanevelloù anezho. Skrivet int bet gant ar skalded ma'z eo ar gwir vare anezho hini ar Vikinged, ar mare rakkristen (IX-Xe kantved).

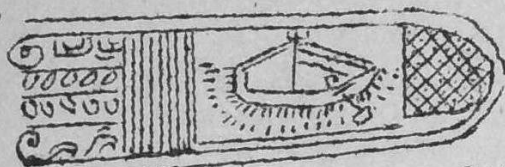

Teir fenndestenn a zo en holl :

- 1) Barzhonegoù an Edda (Saemundor Edda).
- 2) Oberennoù Snorri Sturluson (Snorra Edda Sturlusora).
- 3) Nav levrenn gentañ danevell meur Saxo Grammaticus en deus skrivet en latin ar Gesta Danorum.

Ar peurrest n'eo ket ken talvoudus se e-maez un nebeut sklæridigezhioù hag emaint dasstrew en oberennoù skalded ha beajourien 'zo, Adam a vBremen da skouer. N'eus ket tu da geñveriañ talvoudegezh istorel ha relijiel ar sögur gant hini an Edda; ar re gentañ a zo bet ijinet penn-da-benn evel m'emaomp o paouez her skrivañ, hag an eil re all a vez melezour, amleal a-wechoù, un amzer hengounel kozh dreist. Al labour poaniusañ ha diaesañ a zo diforc'hiñ elfennoù an danvez mat ha lezel ar re all evel m' emaint e touezh ar mojennoù.

1° - AN EDDA.

An anv-mañ a lakaer war ur stroll digenstag a-walc'h a 29 barzhonegenn o tanevellañ kurioù, oberoù hag orin an doueed hag an dud veur. Adkavet eo bet an dornskridoù e 1643 gant un eskob islandat, Brungholfr, mab Sven, hag eñ, goude bezañ studiet hag o miret en e gerz e-pad ~~montek~~ vloaz, o c'hasas da levr di Kiobenhavn, lec'h m'o dalc'her c'hoazh dindan an anv-stroll Codex Reigus.

Bez'e c'heller lavarout eta ez eus bet un dorridigezh hirbad en hengoun lennegel lec'hlennek, hag un diskleriadur kent eo evit an hell arvaroù a zo bet e soñj an dud diwar-benn an henlennegezh. An anv e-unan a zo deut diwar ur fazi : Saemudor Edda. Saemudor e oa ur gouizieg o vevañ en XIIe kantved (1056-1133), tad an istorouriezh islandat. An tiegezhioù a lakae o lignezadurioù dre skrid en o c'houlevrioù (1) Saemudor en devoa skrivet pe aozet e-giz-se kalz a levrioù istor, hag ez naturel tre, dre ma oa brudet c'hoazh e anv, e kredas an eskob e oa Saemudor ivez aozour ar barzhonegoù nevezdastumet. Ar barzhaz-se a zo dedennus tre, rak arabat eo ankounac'haat diouzh un tu all n'eo bet, aloubet biskoazh Island gant estrañjourien bennak, hag e chomas bro a beoc'h adal ma voe kemeret dindan veli Lec'hlennez en X° kantved. Kret e c'heller bezañ neuze o deus Islandiz miret kalz a zanvez en o mojennoù dre vras, hogen arabat eo ivez kemmeskañ bloziadur an dornskrid ha bloziadur an danvez. Hervez an henskridoniezh e vloaziataer an dornskridoù eus an XIII° kantved. Anat eo avat ez eo koshoc'hik an danvez ha sur a-walc'h int bet adskrivet diwar dornskridoù eus ar mareoù a-raok, mar ne vezent ket treuzkaset c'hoazh dre gomz ez eeun. Un nebeut barzhonegoù a gaver ouzhpenn e dornskridoù yaouankoc'h eget hini Saemudor.

An anv-kadarn edda a rank bezañ disleriet da eil : kavet eo bet ar ger war un dornskrid diwar zorn Snorri, miret en Uppsala, daoust na vefe ket an hini pouezusañ. Soñjal a reas an eskob e terefe mat an envidigezh, ha lakaat a reas an anv a Edda Saemudor war ar barzhonegoù. Dre fazi eo ivez e reer hen Edda anezho, rak Snorri hag a zo marv e-doug an XIII° kantved (1171-1241) a anaveze ar barzhonegoù ma'z eo o yezh henstummoc'h eget e hini, hag a veneg en e oberennoù-eñ rannbennadoù anezho. Ur wech ouzhpenn, ha mat eo hen adlavarout : arabat eo kammgemer ha bloziata hended an danvez diouzh hended keñveriek an destenn.

Dre vras e vez bepred an danvez koshoc'h eget ar skrid. Hogen n' eus ket da vont re bell kennebeut war hent ar c'hoshaat : ne da barzhoneg ebet en tu all d'an IXe kantved war argil (hag ouzhpenn c'hoazh e ranker sellout outo a-dreuz ur greskwerenn !). An darn vrasañ eus an dornskridoù a zo e gwirionez eus an X-XIe kantved, hag ul lod puezus a-walc'h en o mesk a zo bet amprestet diwar penndanveziou an Nibelungen (Niflingar) e-tro 1200, ha goude a-wechoù. Ar re-mañ n'int ket talvoudus-bras eta e-keñver an hen-zoueedoniezh.

En diwezh ez eus c'hwec'h pe seizh barzhoneg hag a adstager ouzh ar Codex Regius. Eus an XIIIe kantved int, hogen danevell-skridoù evel ar Balderstræumer (hunvreen Balder) a zo eus ar re bouezusañ, pe an Hindhluljodh (goulennerzh Freya), pe c'hoazh ur rann eus ar Voluspa vihan, Voluspa in Skamma (na deo ket un diverradur eus ar Voluspa), hag a ginnig kalz a sklaeridigezhioù digavedus er Voluspa all.

2° - SNORRA EDDA STURLUSORA.

An edda e komz-plaen eo. An oberour, Snorri Sturlusson, a oa un den speredek-dreist hag onest ma'z eo bet bras tre e levezon war emdroidigezh politikel Island. Ganet eo bet e 1176 pe 1178 (ne ouier ket resis), e kornog ar vro, e Borg, o tiskann eus a ouenn Egil dre e vamm (unan eus ar sögur, an Egilsaga Skalla-grimssonar a c'hoarvez eno). Marteze a-walc'h en deus skrivet an danevell e-unan-penn, hag hep mar en deus e adaozet, hogen n'en deus ket ijinet an danvez rak tu en doa bet da vezañ desket-bras. N'eo ket bet desavet en e diegezh ginidik, en ti ur pennkenel all ne lavaran ket, Ion Lepston, en Oddi, adalek an oad tri bloaz (pa ne veze ket brezel mui o ren etre ar penntiegezhioù brasañ ec'h eskemmed bugale en arouez a adunvanadur). Hag en ti Ion Lepston e oa ur "Skol Veur" ma kelenned an hengoun ha barzhoniezh ar skalded ennañ a-gevret gant ar gelennadurezh klasel. Heuliañ a reas ar bugel ar c'hentelioù ha goude ar c'hentelioù-se e savas c'hoant ennañ da gendeuziñ an daou hengoun, an hini broadel hag an hini klasel, en ur bennoberenn (2). Goude marv Ion e 1201 e tistroas da vBorg, e tegemeras domani Reykjaholt da herezh digant e gerent, hag eñ ha sevel raktal eno ur skol veur ivez, e-sell da saveteiñ ar pezh a c'helle bezañ savetaet c'hoazh eus an hengoun. Rak ret eo gouzout eo c'hoarvezet kristenadurezh Island hep gwad skuilhet nag hemolc'hidigezhioù; divizet eo bet gant un Thing e-tro 1000 ha netra mui. Daouc'hant vloaz goude, da vare Snorri ne oa ket c'hoazh aet da varv an holl zameñverrennoù ha lod anezho a dizhe bevañ c'hoazh. Snorri a c'halvas an holl skalded a chome war-lerc'h d'n em strollañ endro dezhañ, hag o lakeas da genlabourat en e skol veur dindan e

renadur. Eñ e-unan en em lakaas da genaozañ.

Gwelomp bremañ c'hoari politikel Snorri : etre 1215 ha 1218 e voe e gefridi bezañ "Jubennour al Lezennoù" ur wech ar bloaz da geñver bodadeg an thing, ha kuzulier meur e voe e-keit-se ivez. Goude-se, e 1218, e veajas da Norvegia; d'ar mare-hont avat e savas tabut etre ar jarl Skuli ha roue Norvegia Haakon, ken e reas ar roue e venoz aloubiñ Island. Dre e zivenoziañ e tihen-chas Snorri ar bigi norvegiat diouzh aodoù Island, hag ouzhpenn e tleomp dezhañ kounlevr lignezadur roueed Norvegia adal Sant Olaf, kenaozet da blijout d'ar roue Haakon. Pa zistroas da Island e 1222, e voe Snorri degemeret fall. Dont a reas a-benn da vezañ ur wech jubennour al Lezennoù etre 1223 ha 1237, hogen war zigreskiñ e oa aet e c'halloud hag e levezon en abeg d'e chomadenn e Norvegia. En em dennañ a reas neuze da lakaat e labouradeg-skol da vont en-dro, ha da skrivañ e zaou bennoberenn, ar Snorra Edda hag istor roueed Norvegia, an Heimskringla. Gwazh a se da Snorri avat e c'hoarvezas rendael adarre etre ar roue Haakon hag ar jarl Skuli, ha Snorri en em lakaas hep gouzout re vat a-dù gant ar jarl trec'het gant ar roue. Haakon en em glevas neuze gant enebour touet Snorri, Gizzur, o c'houlenn outañ degas Snorri en e vev pe e lazhañ. Gizzur a zilennas an eil doare da sentiñ, ha Snorri a voe lozhet d'an 23 a viz Gwengolo 1241, endra dangwalled e di. Heulidurioù emzalc'h Snorri a zo bet bras meurbet war vuhez Island, rak dre virout ouzh Norvegiat da zont en deus lezet an hent war zigor dirak an Daned o deus da c'houlde trevadennet an enezenn ha peurziviet he galloudezhioù arboel-lerezhel. Hogen n'eus forzh penaos siwazh, ne vije ket bet gouest ar re-mañ da virout ouzh an Amerikaned hag ar Saozon da zont da beureveinañ ar boblañs ha da gas pe hengoun ha pep gwerinoniezh da get evit mat e-pad ar brezel 1939-45.

Gwell a se deomp n'eo ket bet kollet oberoù Snorri :

a) An Heimskringla a zeraou gant ur pennad hir tre diwar-benn sant Olaf. Istor roueed Norvegia eo p'edont e Sveden hag ar rannbennadoù kentañ a ziskuilh kalz a zoueedoniezh. Embannet int bet gant F. Jonsson, e Kiøbenhavn e 1912, dindan o anv dihevelep, an Ynglingasaga. Displeget eo enno emgann an Ased enep ar Vaned (kelc'h ar bed), Ofridhr vid Vani (pennad 4), kendivizoù Bragi, Bragarödur (pennad 3), hag ar Voluspa 21-24.

b) Edda Snorri a zo teirrannek. Enni ez eus :

1° - Ar Gylfaginning pe Faltaziadur Gylfi. Snorri hag a oa kristen a ranke displegañ an traoù dre zamvenegoù ha gant evezh.

2° - Ar Skaldskaparmal pe arz ar skalded (= Barzhed). Ret e oa dezho anavezout rak ha perak pep anvidigezh ha pep treuzskeudennadur (un danevell kentelius eo an Edda war doue-mañ-doue-se, ennañ e-tro 60 rannverzhoneg).

3° - An Hattatal pe meulgan en eñter d'ar roue Haakon, savet en holl zoareoù-barzhoniañ e amzer. N'en deus ket kalz a bouez avat.

Tri rannskrid disheñvel eus a labour Snorri a zo. An daou dalvoudekañ anezho a zo hini Worms hag hini Uppsala a gement zo berroc'h.

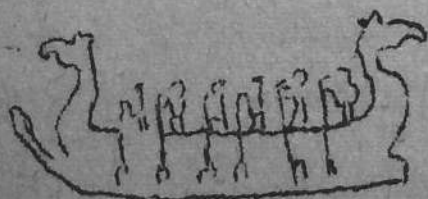
3.- SAXO GRAMMATICUS.

Ne ouier netra diwar-benn an den, nemet ez eo bet ganet e kreiz an XIIe kantved en un enezenn eus an Danmark, hini Zee-land marteze, rak Saxo a veneg a-wechoù anv an enezenn en e oberenn hag a hañval hec'h anavezout mat. Ur c'hloarreg e oa ivez e servij Absalon, eskob Lund (Skania a voe e-pad pell-amzer dindan veli Bro-Danmark. Skaniz eo o deus en em zisrannet). Evit al lesanv Saxo, eo deut dre ma anved Saks an Hanternoz german a-bezh, ha ne c'hellfed lakaat anv ebet estreget hemañ; peurzianav eo deomp buhez an den. An Ao. de Vries e c'houlake en dije ambrouget e vestr en ur veaj da Bariz, hogen n'eo se nemet ur goulakadur ha netraken.

Kempred eo e oberenn gant hini Snorri. Danevellañ a ra deomp istor roueed Danmark, ar Gesta Danorum. Kregiñ a ra e 870 gant Harald glas e zent, ha kenderc'hel betek 1202. Goude-se e tistro an displegadurioù da varevezhioù koshoc'h en-dro, evit kaout un echu e 1216, bloaz ma tiv Saxo Grammaticus da viken. Nav levrenn a zo en holl, e latin mat ha livet kaer.

Eilskrivet, embannet hag adembannet alies eo bet ar Gesta Danorum : degas a ra an aozour kalz a resisedurioù prizius diwar-benn an henzoueedoniezh c'herman hag ar mojennoù pe an danevel-ladurioù kozh. Hogen, souezhusañ tra a zo, n'eus ket a zornskrid mui, ha bremañ e renker labourat war mouladurioù kentañ ar grenn amzer. Eus ar mammskridoù ne chom mui nemet un dornskrid dizol-oet gant Gaston Paris en Angers, e diwezh an XIXe kantved. Derou al levrenn gentañ eo, hag e c'hellfe bezañ aze un dornskrid a vije bet etre daouarn Saxo Grammaticus e-unan rak notennoù dornskrivet a zo e marz. An destenn a genglot mat ivez. Embannet eo bet ar Gesta Danorum evit ar wech diwezhañ e 1931 gant Olrik ha Roeder e Kiobenhavn ha lakaet en deus an Ao. G. Dumézil ur rann eus al levr dedennusañ, an hini kentañ, en e levr nevez, La saga de Hadingus, Paris 1953.

(1) En enep ne c'heller ket lakaat ur c'heñveriadur da dalvezout ouzh lignezadurioù Normandia c'hall (kv. Guillaume de Jumièges) ha n'o deus ket bet muioc'h a bouez hag a wirionez eget lignezadurioù Troiat roueed Bro-C'hall oberiataet gant menec'h Saint

Denis. Normandiz Vro-C'hall n'o deus dalc'het netra eus o anien kent hag eus an thalassocratie vikingel. Lez Dugod Normandia a oa deut da vezañ galleger. N'eus nemet ar wiraouriezh hag a zo chomet henc'herman. En emgann Hasting (Senlac) e tanevell deomp Guillaume de Poitiers eo bet kanet ar Chanson de Roland. Ar c'hallekadurezh n'he deus ket bet ezhomm eus a 120 vloaz evit bezañ peurechuet. Herri II Plantagenet ne ouie nemet ur gerio eñnoù saoznek, ha Herri V a oa diwezhiek (da skouer en emgann Azincourt) ha dre se eo e c'heller diskleriañ hep poan pouez hag emzalc'h Skol-Veur Pariz, poblañs Pariz hag hini Burgondiz e-pad ar brezel a gant vloaz. Gallek eo bet bro Saoz betek Edward III, tra ma komze ar werin saozneg.

(2) Darempredoù strizh a zo bet bepred etre Island hag Europa e-pad ar grennamzer. Un niver bras a-walc'h a eskibien hag a vene-c'h a oa bet desket en Alamagn, re all a veaje kalz. Sant Benediz o devoa savet menac'htioù ha skolioù. Anavezout a raed an testennoù latin ha troidigezhioù a oa bet graet diwarno. Saemundr e-unan en devoa tremenet meur a vloaz eus e yaouankiz en arallvro hag e Pariz. Eñ eo e sava skol Oddi, hag en e skol e kendeuzed hag e kemmesked an daou gelennadur. E yaouankiz en deus tremenet Snorri e-unan e vevañ e-kichen Ion neuze, hag a oa gourvab Saemundr, hag a-kichen mab Ion anvet Saemundr en ivez. Hervez ar pezh a skriv en e rakskrid, ik let rita "me a lakaas skrivañ", e renas'ul labour kenaozañ, samensatja, graet gant an holl.

LEVRLENNADUR

Jæn de VRIES, Altgermanische Literaturgeschichte, 2 levr., Berlin 1942.

Sammlung GÖSCHEN, Nordische Literaturgeschichte I. Die islandische und norwegische Literaturgeschichte des Mittelalters gant Wolfgang GÖLTHNER, Berlin ha Leipzig 1921.

F. WAGNER, Les poèmes héroïques de l'Edda, Liège 1936 ha Les poèmes mythiques de l'Edda (troidigezh fall a-walc'h).

Thule, Altnordische Dichtung und Prosa. Zweite Reihe (14° Band), embannet gant Felix NIEDNER, Snorris Königsbuch (Heimskringla), Iéna 1922.

Eugen MOGK, Novellistische Darstellung mythologischer Stoffe Snorris und seiner Schule, helsinki 1923 (Folklore Fellows Communications) (labour hurutellerezh didalvoud rik).

Finnur JONSSON, Edda Snorra Sturlusonar, Kiobenhavn 1931.

SAXO GRAMMATICUS, Gesta Danorum, embannet gant Olak ha Roeder, Kiobenhavn 1931.

NOTENNOU

Darn eus hol lennerien o deus goulennet ouzhomp petra a zeu da vezañ Barzhaz Kerverzhioù, ha perak n'eo ket bet moulet c'hoazh ha kaset d'ar rakprenerien. Keuz hon eus o rankout respont n'hon eus netra da welout gant mouladur hag embannadur ar Barzhaz. N'ouzhomp ket gant piw eo bet paeet ha n'emañ ket an arc'hant das-tumet etre hon daouarn.

Arnodiñ a raïmp hepken, embann ur wech ar mare, kinnig d'hol lennerien ar pezh hon eus er c'heñver-se, da lavarout eo un toul-lad barzhonegoù ha testennoù diwar zorn Kerverzhioù, hag a zo chomet divoul ha diembann betekhen.

Kel a rankomp reiñ ivez n'en deus an Aotrou Jean Piette (Arzel Even, pe Idris Gawr, pe Gereint, pe Natrouissus) na karg, na kefridi mui a-berzh "OGAM" abaoe meur a vloaz. An holl skridoù diembann hor boa c'hoazh diwar e zorn a zo bet daskoret dezhañ ha n'eo bet embannet hini ebet anezho abaoe ma'z eo bet argaset eus a renerezh "OGAM". Pelloc'hamzer c'hoazh a zo na gase mui dimp nemet dibaot a wech pennadoùigoù n'hellent ket bezañ lakaet a-gavret gant pennadoù hor c'henlabourerien all.

An anvioù-mañ da heul a zo re an dud "emskiantek" o deus nac'het paeañ pe peurbaeañ priz o c'houmanant goude bezañ degemeret ha miret niverennoù OGAM e 1954:
Ernest Gérard (an "Tad Patrick", Rennes) : 1000 lur. - Jacques Quatreboeufs (pe Jakez Oc'h pe Pevarejen, Rennes) : 600 lur. - Cercle du Poudouvre (an eo. Guilhard, Dinan) : 1000 lur. - Yvonne Galbrun (pe Erwanez pe Iona, Vincennes) : 700 lur. -
Pedit Doue da reiñ dezho bep a wenneg !

OGAM HENGOUN KELT

Koumanant-bloaz evit c'hwec'h (6) niverenn, moulet war paper kaer, enno e-tro 400 pajenn en holl e 1955, ha skeudennoù e-leizh : 1000 lur, estrenvro 1500 lur, a-gavret gant ar stagadenn vrezhoneg : 1200 lur, estrenvro 1900 lur.

Da baeañ d'ar c'hont-red-post :

C.C.P. : 293 68 RENNES

M. Pierre LEROUX

2, rue Léonard de Vinci

Boîte Postale 2 RENNES (I.-&-V.)

Arc'houmanantoù a dalv evit ur bloavezhriad klok hepken, ha ne vezo degemeret e-giz-ebet koumanantoù distag d'ar stagadenn vrezhonek.

Diakleriet hervez lezenn : pevare trimiziad (4ième trimestre) Décembre 1954. Mouladur : 300 skouerenn, niv. 28-31. Pep gwir miret strizh. Imprimerie spéciale d'OGAM-Tradition Celtique : 2 rue Léonard de Vinci Rennes (I.-&-V.). Le gérant Odon de COUASNON.

